

26. Müzeler Haftası

Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I Sempozyum

21 - 22 Mayıs 2007, Ankara

BİLDİRİLER

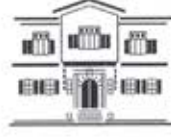
 Vehbi Koç Vakfı

Çengelhan
Rahmi M. Koç Müzesi

Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları
Merkezi (VEKAM)

Türkiye’de Arkeolojik Eser Koleksiyonculuğu ve Problemleri

Halûk PERK

Arkeolojik Eser Koleksiyoncuları Derneği Başkanı

Böyle bir toplantının düzenlenmesinin zorluğu, maddiyattan ziyade, değişik fikirlerdeki ve konumlardaki konuşmacıların bir araya getirilmesidir. Başkanı olduğum Arkeolojik Eser Koleksiyoncuları Derneği olarak 2004 yılında “Arkeolojik Eser Koleksiyonculuğu ve Ülkemizin Kültür Varlıklarının Korunması” konulu, VEKAM’ın düzenlediği toplantıya benzer bir organizasyon düzenlemek istedik. Eski Çağ Tarihi Enstitüsü’nde yapmayı planladığımız toplantıya konuşmacı olarak akademisyenler, müzeciler, Müzeler Genel Müdürlüğü’nden bürokratlar, koleksiyonculuğa karşı olan derneklerin temsilcilerini davet ettik. Davetimize çoğu kişiden olumlu yanıt almamıza rağmen bazıları da konuşmacı olarak katılmak bir yana devletin izin verdiği kayıtlı koleksiyoncularla bir arada bile olamayacaklarını bildirdiler. Böyle bir girişimde bulunmayı bizzat denemiş birisi olarak değişik fikirde ve konumdaki insanların konuşmacı olarak bir araya getirilebilmesinin çok önemli bir başarı olduğu kanaatindeyim. Önyargılı olmaksızın, birbirimizi dinleyerek, anlayarak ve tartışarak ülkemizin kültür varlıklarının korunmasında daha faydalı olabileceğimize ve vizyonumuzu geliştirebileceğimize inanmaktayım. Organize olunamamasından kaynaklanan bu konudaki boşluğu VEKAM yöneticileri ve çalışanları fark etmişlerdir. Tabii ki VEKAM’ın bu başarısının temelinde, Merhum Sadberk Hanım’ın koleksiyonculuk kültürü ile yetiştirdiği çocuklarının anlayışı yatmaktadır.

Bu tür toplantıların önemini vurgulamak açısından bir başka örnek daha vermek istiyorum. 2007 yılı başında TC Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilileri, Koleksiyonculuk Yönetmeliği’nin iyileştirilmesi ve gerçek koleksiyonculuğun geliştirilmesi amacıyla bir toplantı düzenledi. Toplantıya

Yüksel Erimtan ve Turgut Tokuş ile birlikte sivil toplum örgütlerini temsilen katıldım. Gün boyunca süren toplantı sonucundaki gözlemim, ilk defa devlet öncülüğünde ve iyi niyetle yapılmış böyle bir toplantının fikir paylaşımından ziyade karşılıklı güç gösterme mücadelesine dönüştüğü idi. Maalesef devlet bürokratlarının pek çoğunun koleksiyonculara karşı önyargılı hareket ettiklerine şahit oldum. Toplantı sonunda “Yönetmelik aynen kalsın, yoksa işlerimiz daha da zorlaşacak” dediğimi hatırlıyorum. Bizlerin kültür varlıklarımızın gerçekten nasıl korunabileceği konusunda birbirimizi anlamamız ve ortak çözümler üretebilecek konuma gelmemiz gerekmektedir. Bu sebeple, ülkemizde yeni gerçekleşmekte olan bu tür toplantıların daha geniş katılımı ile tekrarlanması, ülkemiz kültür varlıklarının korunmasında faydalı olacaktır.

İyi düşünüldüğünde, gerçekte, kültür varlıklarını tahrip edenleri bir kenara bırakırsak, hepimizin kültür varlıklarının korunmasında farklı açılardan da olsa aynı tarafta olduğumuz anlaşılacaktır. Latince “colligere” fiilinden türetilen “koleksiyon”un sözlük anlamı, “öğrenmek, zevk almak veya yarar sağlamak amacıyla bir araya getirilmiş ve sınıflandırılmış nesnelere bütünü”dür.

Koleksiyoncular, tarihî eserleri tanıyıp sevdikleri için onların tahrip edilmesine karşıydılar. Çünkü insanlar anlamadıkları, tanımadıkları eserleri sevmezler; dolayısıyla da korumazlar. Koleksiyonculuğun önemi ve etkisi konusunda, Merhum Sadberk Koç’un kültür varlıklarını sevmeye ve biriktirmedeki tutumunu örnek olarak gösterebiliriz. Bu koleksiyoner hanımefendinin kültürümüze duyduğu sevgi ve verdiği önem paralelinde onun çocuklarının da kültürümüze yaptıkları katkılar çok etkileyicidir.

Koleksiyonculuktan ziyade eski eserlere sahip olma yarışının var olduğu ülkemizde koleksiyonculuk bilincinin yeterince gelişmediğine inanıyorum. Ancak, müzayedecilerin ve antikacıların katkılarıyla bilinçli ve çok iyi koleksiyonların oluştuğunu da biliyoruz. Her türlü koleksiyonculukta eğitimin önemini herkes bilmektedir; fakat bilincin ve bilginin gelişmesinde en önemli görev de devlet sorumluluğundadır. Eğitim sadece okullarla sınırlı kalmamalıdır. Örneğin ben, ilk, orta ve yüksek öğrenimi başarıyla tamamlamama rağmen ilk ve ortaöğretimde aldığım tarih ve sanat tarihi derslerini sevmemişim gibi, bu derslerden bugün de aklımda hiçbir şey kalmadı. Ama bugün bir koleksiyoncu olarak sanat tarihi, ar-

keoloji ve tarih kitaplarını zevkle okuyor, kitaplar, makaleler yayımlayıp pek çok bildiri sunuyorum.

Arkeolojik Eser Nedir?

Arkeolojik eser başlı başına bir belgedir, tarihtir. Bilime katkısı çok büyüktür.

Arkeolojik eserin görünümünden ziyade taşıdığı bilgi, yani niteliği önemlidir. Bu sebeple arkeolojik eserlerin bilimsel kazılarla bağlamlarından çıkarılmaları ve hakkındaki bilgilerin yayımlanması çok önemlidir.

Arkeolojik eserin hukuki durumu kanunda çok net belirtildiği hâlde, ülkemizde hâlâ tartışılır durumdadır. Devlet birimlerinde görev alan arkadaşlarımızın çoğu, kültür varlıklarının devletin malı olduğuna, onların üzerlerinde devletin kayıtsız üstün bir tasarruf yetkisi olduğuna inanmakta ve ona göre de uygulamayı yönlendirmektedirler. Esasen, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun, 5. maddesinin başlığı ve içeriğinde “devlet malı”ndan değil, “devlet malı niteliği”nden bahsedilmektedir. Aradaki bu hukuki fark çok iyi anlaşılmalıdır.

Arkeolojik eserlerin devlet malı olarak kabul edilmesi, daha doğrusu mal statüsünde olması düşünülemez. Devlet, mallarını ihale ile satabilir veya kamu yararına istediği gibi kullanabilir; ama kültür varlıkları konusunda devlet istediği gibi tasarrufta bulunamaz. Şayet kültür varlıklarının devlet malı olduğu görüşü doğru olarak kabul edilirse, koleksiyonculuk yapılamayacağı gibi devlet müzelerine getirilen eserlere de devletçe para ödenmezdi. Peki, kültür varlıklarının devlet malı niteliğinde kabul edilmesindeki amaç nedir? Devletin, ülkemizdeki kültür varlıklarının bilimsel esaslara göre korunması ve yönlendirilmesi konusunda sorumluluğu olduğu kadar bu edimi yerine getirme zorunluluğu da vardır. Devlet, ören yerlerinin talanını önlemek, uluslararası çağdaş standartlarda bilimsel kazılar yaptırmak, eserlerin sergilenmesi, tanıtılması ve yayımlanmasında öncülük etmek zorundadır. Devlet müzelerimizin uluslararası seviyeye getirilmesi gereklidir. Müzeler, kültür merkezleri, iletişim araçları gibi dolaylı eğitim unsurlarının öğrenmede çok daha etkili olduğu bilinmelidir.

Ören yerlerinin tahribatı, eski eserlerin bilinçsizce çıkarılması ve tarihî eser kaçakçılığı gibi problemleri, arkeolojik eser koleksiyonculuğundan ayrı ele almak lazımdır. Mezar soygunculuğu ve ören yerlerinin tahribatı eski Mısırlılardan bu yana süregelmektedir. Esas önemli olan nokta, devletin, kaçak kazılarla tarihi yerlerin tahribatını önlemesi ve bu işe ciddi kaynak ayırması gerekliliğidir. Çevre kirliliği veya erozyonun telafisi güçtür ama mümkündür. Ancak, ören yerlerinin tahribatının telafisi mümkün değildir. Ören yerlerinin bekçisi olan bizlerin bu insanlık emanetine sahip çıkması gerekmektedir. Ören yerlerinin korunması görevi müzelere veya kurulacak dengi bir kuruma verilmelidir; fakat müzelerin maddi imkânlarının ve kadrolarının arttırılması da şarttır. Müze çevresindeki ören yerlerinin yoğunluğuyla orantılı olarak bu yerlerin özel araçlarının olması ve yine müzelere bağlı -orman bekçileri gibi- özel kolluk kuvvetlerinin oluşturulması gereklidir. Kazılmamış ören yerlerinin korunmasında yerel yöneticilerden ve eğitim verilerek halktan da yardım alınmalıdır.

Siz, gerek ülke içerisinde gerekse ülke dışında arkeolojik eserlerin satışını engelleseniz dahi kaçak kazı yapılmayacak mıdır? Kaçak kazı yapan insanları iyi tahlil etmek lazımdır. Birincisi cahildirler ve hayalci-dirler; ikincisi kaçak kazıyı meslek edinip her şeyden önce altın ya da büyük define bulma hayallerinin peşindedirler. Geçenlerde basına da çıktı: Trakya’da bir belediye başkanı, resmî izinle ve iş makineleri kullanarak 200 ton altın aramıştır. Bana bir tane içi oyulmuş sütun başı getirdiler. Bunun neden böyle oyulduğunu sorduğumda masif taş sütun başı içinde altın aradıklarını söylediler. Bu acı örneklerin önüne geçebilmek için tek çare halkın eğitilmesi ve polisiye tedbirlerdir.

Arkeolojik Eser Koleksiyonculuğu

Koleksiyoncuların talep yaratarak kaçak kazıları teşvik ettikleri iddiaları doğru değildir. Ülkemizde eser alımına en fazla bütçe ayıran kurumlar, devlet müzeleridir. Devlet müzelerindeki eserlerin yüzde 85’i bilimsel olmayan kazılarla çıkarılan eserlerden oluşmaktadır.

Türkiye’deki arkeolojik eser kaçakçılığının yıllık bilançosu en fazla 12 milyon dolardır. Bu miktar Türkiye’deki potansiyele göre çok ufaktır; ancak bu küçük miktardaki eserin kaçırılması için yapılan tahribatın bo-

yutu ise milyar dolarlarla ölçülebilir.

Koleksiyoncuların ve müzelerin eser satın almalarındaki esas misyon, kaçak kazıyla çıkarılan ya da tesadüfen bulunan eserlerin yurt dışına kaçırılmasının önlenmesi değildir. Müzeler ve koleksiyoncular eserlerin yurt dışına kaçırılmasının ancak yüzde 20'sini önleyebilirler. Bir başka ifadeyle bizlerin aldığı eserlerin ancak yüzde 20'si yurt dışına kaçırılacak eser niteliğindedir. Koleksiyoncuların “Biz eserlerin yurt dışına kaçırılışına engel oluyoruz” savunmaları kısmen doğrudur. Koleksiyoncular, müzelerde ya da yurt dışında satılamayacak eserlerin yerinde tahrip olmasını ve bu eserlerin konservasyonlarını yaptırarak yok edilmemesini sağlamaktadırlar. Çünkü bu kazıları yapan insanlar kendilerine para kazandırmayacağını düşündükleri eserleri tahrip etmektedirler.

Anadolu ve Trakya, dünyanın en önemli medeniyetlerine ev sahipliği yapmıştır. Sadece Anadolu'da görülen Urartular, Frigler, Hititler gibi medeniyetlerin yanı sıra Anadolu, insanlığın en eski neolitik ve prehistorik yerleşimlerine de sahiptir. Helen medeniyetinin de en önemli merkezleri Batı Anadolu'dadır. Maalesef bu medeniyetlerin en seçkin örnekleri yurt dışında olup bu konuda bizim açtığımız sergilerden çok daha kapsamlıları yurt dışında açılmıştır.

Kendi koleksiyonumdan bir örnek vermek istiyorum. Dünyada antik döneme ait yayımlanmış neşter sapları üç-dört çeşidi geçmemektedir. Yayımlanan en önemli yazıtlı fare betimli neşter sapı da Anadolu menselidir. Koleksiyonumda bu yazıtlı fare betimli neşter sapının yanında, ondan fazla neşter sapı ile yakın zamanda öneminin farkında olmadan satın almam için bana getirdikleri resim yazıtlı bronz Hitit mührü bulunmaktadır. Mühür şu anda yayına hazırlanmakta. Bu örnekler, Anadolu'nun zenginliğini ve bu zenginliklerin tahrip edilmeden korunması gerektiğini göstermektedir.

Arkeolojik eser koleksiyonculuğunda formalite denetim fazladır. Alınan eserler rahatça satılamadığı gibi envanterlenince değerleri de düşmektedir. Risklidir, sorumluluk gerektirir. Sadece siz koleksiyoner olarak eseri almakla harcamayı bitirmiş olmuyorsunuz. Bunun sorumluluğu sizde olduğu için eserlerin konservasyonunun yapılması, depolanması, yayına hazırlanması için uzmanlara danışılması da ek harcamaları gerektirir.

Eserler kayıt altına alındığında siz artık eserlerle ömür boyu nikâhlanmış oluyorsunuz. Peki, o zaman arkeolojik eser koleksiyonculuğu neden bizler için cazip? Ya da biz neden bu işi yapıyoruz? Bunun cevabını vermeden önce şu konulara cevap arayalım.

Gelişmiş ülkelerin -bizde olduğu gibi- kaynak ülkelerdeki kazılara niçin önem verdikleri, neden bu konuya büyük maddi kaynaklar ayırdıklarını iyi etüt edilmelidir.

Arkeolojik yerleşmeleri olmayan Avustralya dahi kazılara, araştırmalara ciddi kaynak ayırmıştır. Almanya’daki Tübingen Üniversitesi’nin yüz bini aşkın sikkeden oluşan koleksiyonu olduğu gibi pek çok yabancı merkezde de Anadolu kaynaklı eser koleksiyonları oluşturulmuştur. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi arkeolojik eser koleksiyonculuğunun kazandırdığı en önemli yarar, yayın yaparak bilime katkı sağlamaktır. Bu sayede koleksiyoner ve eserleri ölümsüz olacaktır.

Arkeolojik eser koleksiyonculuğu ise Türkiye’de çok fazla anlaşılmadığı gibi bunun getirmiş olduğu mana ve prestij de bilinmemektedir. Pek çok sıkıntılı düzenlemeler ya da formaliteler bu koleksiyonculuğun gelişmesine engel olmaktadır. Yanlış anlaşılmalarda, formalitelerin çok fazla olması gibi sebeplerle zengin işadamları bu koleksiyonculuğa itibar etmemektedirler. Arkeolojik eser koleksiyonculuğu Batı’da çok itibarlıdır. Zenginlerimizin bu koleksiyonculuğa destek vermeleri sağlandığında Batı’da olduğu gibi müzelere bağışlanan eserler, kazılara ve müzelerimize yapılan maddi yardımlar fazlasıyla artacaktır.

Koleksiyonların zamanla büyük müzelerin temelini teşkil ettiği söylenmelidir. Koleksiyoncular eğitilmiş ve bilinçlidirler. Satmayı düşünmeden, bilgilerini, birikimlerini, vakitlerini vererek koleksiyon oluşturdukları için topladıkları eserler önemlidir. Kendisi de bir koleksiyoncu olan Sadberk Koç’un vefatından sonra çocuklarının kurduğu Sadberk Hanım Müzesi ve Rahmi M. Koç Müzesi gibi uluslararası prestijde müzelerin oluşturulması, Vehbi Koç Vakfı’nın kültürümüze sağladığı katkılar, Merhum Sakıp Sabancı’nın 15.-20. yüzyıllar arasındaki döneme ait eserler ile hat sanatında kullanılan araç ve gereçlerden oluşan “Altın Harfler” isimli sergisinin uluslararası başarısı, Suna ve İnan Kıraç Vakfı’nın Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri koleksiyonu ve uluslararası etkinlikleri, koleksiyonculuğun

önemini göstermektedir.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne kayıtlı koleksiyonerlerden biri olan Ömer Koç, Vehbi Koç Vakfı aracılığıyla, bir başka koleksiyoner Akın Öngör ise Garanti Bankası aracılığıyla milyonlarca dolar harcayarak müzelerine katkı sağlamışlardır.

Koleksiyoncuların bir görevi de sınırlı imkâna sahip müzelerin eski eserleri toplama ve koruma görevini yerine getirmesine yardımcı olmaktır.

Ülkemizde kültür politikasının belirlenmesinde ve geliştirilmesinde tek ve en önemli belirleyici olan devletimizdeki birimlerin, koleksiyonculuğun önemini yeterince kavrayamadıklarını düşünüyorum.

Koleksiyonerliğin Problemleri

1. Hangi eserlerin tasnif ve tescile tabi olduğunun açıkça belli olması.

Mevzuatımız, kültür varlıklarımızın tamamının korunması yönünde düzenlenmiş ve mevzuatta kültür varlıklarımız statü olarak tescil ve tasnife tabi olanlar ve olmayanlar diye ikiye ayrılmıştır. Tasnif ve tescile tabi olmayan kültür varlıklarının bulundurulması, alınıp satılması, serbestçe yurt dışına çıkması izne tabidir. Yurt dışına çıkışları izne tabi olanların ise bulundurulması, izinle alınıp satılması, taşınması yasaktır. Bu ayrımın net olmaması bütün koleksiyoncuları ilgilendirmektedir. Bir uzmanın herhangi bir eser için “tasnif ve tescile tabi değil” demesine karşılık başka bir uzmanın bunun tersini söylemesi durumunda koleksiyoncu ceza almakta, eserine el konulmakta ve varsa koleksiyonculuk belgesi iptal edilmektedir. Tasnif ve tescile tabi olmadığı hâlde kaydedilen bir eser kaybolduğunda da koleksiyoncunun koleksiyonculuk belgesi iptal edilir.

2. Eski eserleri taşıma problemleri.

Bir eser satın alındığı zaman bunu koleksiyonun bulunduğu yere götürmek risk taşımaktadır. Zira envantersiz eserlerin taşınması mevzuatı-

mızda düzenlenmemiştir. Her koleksiyoncu aktif olarak eser taşımaktadır. Büyükçe bir eser grubu alındığında bunun müzelere bildirilerek yasal olarak taşınması için gerekli taşıma belgesi müzelerimizce koleksiyoncuya verilmemektedir.

3. “Taşınmaz eser” tanımı netleştirilmelidir.

Koleksiyoncular taşınmaz eser koleksiyonu yapamazlar; ancak bu kural sonucunda hemen hemen her eser taşınmaz olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Yasanın amacını iyi yorumlamak gerekmektedir. Hangi eser taşınır, hangi eser taşınmaz, bu koşullar iyi anlaşılmalıdır. Bir kiremidin üretim sırasında taşınır olduğu, ancak yapının çatısına konulduğunda taşınmazın bir parçası hâline geldiği, daha sonra tamir maksadı ile yerinden çıkarılması veya depremde binanın yıkılması durumunda tekrar taşınır hâle gelebileceği düşünülmelidir. Örneğin bir Roma sütununun cami duvarı içinde yer aldığı bilinmektedir. Uygulama öyle bir hâl almıştır ki, kapı kilidi, çivi, musluk, süs aplikleri, tuğla, yıkık bir binadan alınıp alınmadığına bakılmadan yasak kapsamında değerlendirilmektedir.

4. Vakıf malları hakkında keyfi uygulama vardır.

Kapanan vakıfların malları Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne devredilmiştir. Vakıf malları içinde bulunan kültür varlıkları da etnografik nitelikte eserlerdir. Elektriğin gelmesiyle ve ihtiyaçlarının artması sebebiyle şamdan gibi cami varlıkları, kurum yöneticileri tarafından elden veya ihale ile satılmışlardır. Havan, şamdan, alem gibi eserler görüldüklerinde vakıf malıdır diye bunlara el konulmakta, bunları ellerinde bulunduranlar mağdur olmaktadır. Bu tespitler karşısında şu sorular akla gelmektedir:

- 4.1. Vakıf malı olarak tespit edilenler hangileridir? Vakıf mallarının bir listesinin olması ve bu mallar üzerinde hak iddia eden Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün bu iddiayı ispat etmesi gerekmektedir.
- 4.2. Vakıf malları etnografik eserler oldukları için elde bulundurulmaları suç teşkil etmemeli, ancak, çalıntı mal olarak değerlendirilmeleri gerekmektedir. Bunun için de Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün kendi mülkiyetine ait mallar için çalınma veya kayıp sebebiyle savcılığa müracaat etmesi gerekmektedir. Bu tür eserlerin pek çoğunun Anadolu’nun dışından ülkemize getirilmekte ve Vakıflar Genel

Müdürlüğü'ne devredilmemiş oldukları göz önünde bulundurulduğunda bu eserler için de vakıf malı denebilecek midir?

Yani, kişilerin elde bulundurmasının suç olmadığı eserler için bir uzmanın bu eserlerin vakıf malı olduğuna ilişkin tahmini raporu ile kişilerin zan altında tutulması ve eserlere el konulması haksızlıktır. Bu tür eserleri alanlardan iyi niyetlilerin mağdur edilmeleri hukuk mantığına da aykırıdır. (Bunu değerlendirirken bu kişilerin eski Türkçe bilmemeleri ve vakıf malı ayırımı yapamamış olmaları olasılığını ve bu tür eserlerin müzayedelerde veya antikacılarda rahatlıkla satıldıkları göz önünde tutulmalıdır.) Yasal bir düzenleme ile bu tür eserlerin belirlenerek tescil ve tasnife tabi eserler olarak değerlendirilmeleri ve koleksiyoncuların bu tür eserleri envanterlemeleri ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bağış kabulü için teşvik edici tedbirler alması ile eserlerin vakıflarda toplanması sağlanmalıdır.

5. Koleksiyoncu ve özel müzeler arasındaki eser devri veya değişiminde devlet müzelerinin öncelik hakkı olup olmadığı belli değildir.

Koleksiyoncular veya müzeler arasında eser değişimine ilişkin mevzuatımızda da açık hükümler bildirilmemiştir. Sadece “devlet müzesi” statüsünde sayılan özel müzelere koleksiyonerlerden eser devredilmesinde nasıl bir prosedür uygulanacağı düzenlenmiştir.

6. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün koleksiyonculara karşı önyargılı davranışları artmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün, koleksiyoncuları dost değil düşman görür uygulamalar içinde olduğu söylenmelidir. Son dönemlerde, koleksiyonculuk belgelerinin iptal kararları artmıştır. Genel müdürlük ile koleksiyoncuların bu kadar karşı karşıya kaldığı ve davaların açıldığı bir dönem olmamıştır. Genel müdürlüğün hukuk müşavirliği, kanunun boşluklarını koleksiyoncular aleyhine yorumlar hâle gelmiştir. Bu uygulamaya iki temel örnek verilebilir:

6.1. Mevzuatımızda, “adli soruşturmaya uğrayan koleksiyoncunun koleksiyonu dondurulur ve verilen karara göre işlem yapılır” denmiş olmasına rağmen beraat eden pek çok koleksiyoncunun belgeleri

kanunsuz olarak iptal edilmiştir. Bu iptal kararları da dava konusu olmuştur.

6.2. Taşınır olarak envanter defterlerine kaydedilen pek çok eserin taşınmaz statüsünde olduğu iddiasıyla geriye dönük, bedelsiz alınma kararı verilmiştir. Genel müdürlük, müzelerin yaptığı bu hatanın düzeltilmesi için bir gayret göstermemektedir. Bizim açtığımız davanın sonucu beklenmektedir.

Önerilerimiz

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan izin alınarak yapılan ve denetim altında bulunan arkeolojik eser koleksiyonculuğu ile ilgili önerilerimizi dile getirmek istiyorum. Diğer koleksiyonculuk çeşitleri bu kapsamda değerlendirilmemelidir.

1. Koleksiyoncu olunması zorlaştırılmalıdır.

Bunun için müze uzmanları, akademisyenler ve belki de koleksiyonculardan oluşan bir kurul, koleksiyonculuk belgesi için karar vermelidir. Yasal şartların olmasından çok koleksiyoncu olmak isteyen adaylarda koleksiyonculuk yapabilecek istek ve yeterlilik aranmalıdır.

2. Mevcut koleksiyoncular da kuruldan geçmelidir.

Kurul, uygun bulmadığı takdirde koleksiyoncunun elindeki eserler için bulundurma belgesi vermemeli, koleksiyoncunun yeni eser almasına imkân tanımamalıdır. Dolayısıyla atıl duran veya bu belgeyi kötü niyetle kullanabilecek kişilere suistimal imkânı verilmemiş olacaktır.

3. Her müze koleksiyonculuk belgesi vermemelidir.

Koleksiyonculuk belgesi esasen bir kurul tarafından ve teşkilatı daha gelişmiş müzeler tarafından veya kültür müdürlüklerince verilmelidir. Ancak yerel müzeler koleksiyoncuların denetimini yapabilmelidir.

4. Koleksiyoncular İstanbul gibi büyük merkezlerde ayrı bir birime bağlı olarak yönlendirilmeli ve denetlenmelidirler.

Ayrı ayrı müzelerde ve farklı uzmanlar tarafından koleksiyoncuların yönlendirilmesi farklı sonuçlar doğurmaktadır. Koleksiyoncuların birlikte proje üretebilmesi, aynı bilinçte gelişmesi için uzmanlı tek merkez verimli olacaktır.

5. Koleksiyoncular eserlerini arkeologlara envanterletmelidirler.

Eserlerin daha bilimsel olarak envanterlenmesi, gerek koleksiyoncular gerekse devlet tarafından daha iyi değerlendirme yapılabilmesini sağlayacaktır.

6. Koleksiyoncuların yetkileri arttırılmalıdır.

Eser nakli ve envanterlenmesi işi koleksiyoncularca riske girilerek yapılmakta olduğundan ve zaten hukuki statü bakımından koleksiyoncular devlet müzelerinin depoları gibi olduklarından eser nakli pratikleştirilmeli ve eserlerin envanterlenmesi için tanınan süre uzun tutulmalıdır.

7. Koleksiyoncular arasında eser değiştirilmesi veya devredilmesi kolaylaştırılmalıdır.

Koleksiyoncuların zamanla ve bilinçlendikçe daha tematik ve doğru koleksiyonlar oluşturabilmeleri için aralarında eser devri yapabilmeleri ya da eser değiştirebilmeleri daha doğru olacaktır. Bu sayede, koleksiyonlar pasiflikten kurtularak aktifleşir ve koleksiyonların ayrı ayrı veya birleşerek müzeleşme süreçleri daha kısalmaya başlar. Son zamanlarda koleksiyoncular arasındaki eser devirlerinde, devlet müzeleri, kendi koleksiyonlarını tamamlamak için ön alım haklarını sıklıkla kullanmaya başladılar. Bu uygulama hem devletin harcamalarını arttırmakta hem de koleksiyoncuların eserlere ödediklerinden daha az bir meblağı, üstelik de bir sene sonra almaları sonucunu doğurmaktadır. Yani her iki taraf da mağdur olmaktadır. Koleksiyoncunun elinde olan eser zaten devletin değil midir? Devlet müzeleri uzmanları neden böyle bir öncelik hakkı kullanmak istemektirler?

8. Koleksiyondaki eserlerin kaybı ya da kırılması durumunda bir kurul kurularak koleksiyonun geleceğine karar verilmelidir.

Çok yüksek sayıda eser sahibi bir koleksiyoncunun tek bir eserinin kaybı hâlinde bile koleksiyon belgesi iptal edilebilmektedir. Ufak bir eserin kaybı veya zamanla korozyona uğraması devlet müzelerinde de görülmektedir. Eksik eserlerin bulunması hâlinde, koleksiyonun geleceğine, müze uzmanları, akademisyenler ve koleksiyonculardan oluşacak bir kurul karar vermelidir. Kurul bu kararı verirken koleksiyoncunun ihmalinin olup olmadığını, kayıp eserin niteliğini ve nasıl kaybedildiğini araştırmalıdır.

9. Koleksiyoncunun vefatı hâlinde koleksiyonun mevcut durumu hemen tespit edilmeli, varislerin ittifakıyla birisine zimmetlenmelidir.

Varisler arasında birlik yoksa koleksiyon bağlı olduğu müzede emanet altına alınmalıdır. Koleksiyonun eksik çıkması vefat edeni ilgilendireceği için varisler mevcut (kalan) eserleri devralabilir. Kayıp eserin çok olması durumunda bir kurul, koleksiyonun iptaline ve kalanların müzeye satın alma yoluyla kazandırılmasına karar verebilir.

10. Eser konservasyonu için bakanlık izinli konservasyon laboratuvarları açılmalıdır.

Eserlerin korozyona uğramasından, kırılmasından koleksiyoncunun sorumlu olmasına rağmen bunların tamiri ve bakımı için yasal bir zemin yoktur. Bu sebeple, eserler ya korunmamakta ya da eserlerin yerleri değiştirilmek suretiyle eserler onarılmaktadır.